

KAPITEL 14 / CHAPTER 14 ¹⁴
**HISTORICAL CONTEXT AND CURRENT CHALLENGES:
INTERNATIONAL RELATIONS BETWEEN POLAND AND UKRAINE**

DOI: 10.30890/2709-2313.2023-22-02-032

Вступ

Міжнародні відносини між Польщею та Україною мають багатий історичний контекст, який сформувався впродовж століть. Ці дві держави мають спільну історію, але також стикалися з численними викликами, особливо в сучасному світі.

Історія міжнародних відносин між Польщею та Україною бере своє коріння з середньовіччя, коли на цих територіях існували різні держави, включаючи Київську Русь і Польсько-Литовську державу. Важливою подією в історії є Люблінська унія 1569 року, яка об'єднала Королівство Польське і Велике князівство Литовське в єдину федерацію. Це також створило базу для взаємодії з українськими землями, які входили до складу Великого князівства Литовського.

14.1. Історичний контекст: Україна та Польща

Історія відносин не завжди була гладкою. Наприклад, події в XIX столітті, коли ці території були під владою Російської імперії, призвели до численних конфліктів та репресій. Важливим етапом була Перша світова війна, яка сприяла виникненню незалежних держав Польщі та України в 1918 році.

Треба відзначити, що історики та науковці виділяють по-різному переломні періоди українсько-польських відносин. У кожного існує своя гіпотеза формування міжнародних зв'язків.

Проте, аналіз показує, що саме впродовж XX століття були сконцентровані найгостріші події вирішення українсько-польських конфліктів – конфлікт Другої світової війни (1943-1944 рр.) на Волині. Не вщухає і спір довкола громадсько-політичного життя, фальсифікації подій і фактів, особливої уваги заслуговують пропаганди щодо підробки фактів та постійних маніпуляцій історичних даних з метою отримання особистою вигоди.

Процес розвитку відносин України з Республікою Польща можна умовно

¹⁴*Authors: Puhalska Iлона Vasylivna*

поділити на три періоди:

1992-1993 рр. – встановлення контактів, «відкриття» України для широкого загалу польської політичної еліти та польського суспільства, підписання перших двосторонніх документів, спільне вивчення потенційних можливостей для співробітництва;

1993-1999 рр. – виведення двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства;

З 1999 р. – розвиток стратегічного партнерства між Україною та Республікою Польща відповідає національним інтересам обох держав. Польща – важливий союзник нашої держави у міжнародних організаціях та регіональних об'єднаннях. Як держава-член ЄС і НАТО, Польща послідовно підтримує євроінтеграційні та євроатлантичні устремління України, постійно акцентує увагу на необхідності збереження політики «відкритих дверей» для нових країн-членів, одним з найбільших співзасновників Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні. Україна і Польща активно взаємодіють з питань енергетичної безпеки та диверсифікації джерел енергопостачання, кібербезпеки, військово-технічній та оборонній галузях.

Позитивною є тенденція у нарощуванні обсягів двосторонньої торгівлі. Активно розвивається міжрегіональне співробітництво, а також співпраця у сфері освіти, науки, культури, молодіжних обмінів.

З самого початку повномасштабної війни з боку Росії, Польща є одним із головних наших партнерів та державою, яка підтримує Україну та її народ всіма можливими шляхами. Польща допомагала українцям з перших годин війни. Вона приймала мільйони українських біженців, створювала гуманітарні центри на прикордонних пунктах, збирала і відправляла гуманітарну допомогу, розуміла всі потреби України у цій війні. Вона є голосом підтримки України на всіх міжнародних рівнях.

При обговоренні політичних відносин між Україною та Польщею важливо зупинитися на питанні гуманітарної кризи як одному з ключових чинників, що призводять до конфліктних ситуацій в умовах масових міграцій, спричинених війною. Проблема полягає в масовому відтоку українців до Польщі, що відзначається можливістю виникнення демографічної кризи для України через декілька років, особливо у контексті низького рівня народжуваності та втрати молодого потенціалу. Дослідження, проведені аналітиками, свідчать, що станом на 2023 рік лише 62% українських біженців готові повернутися до України, проте враховуючи довготривалу війну, ці показники можуть значно зменшитися у майбутньому, як це може бути відображено в аналітичних звітах на 2024 рік.

Також слід звернути увагу на питання торгівлі зерном, яке варто розглядати як ще одну причину гуманітарної кризи. Публічний обмін політичними заявами та взаємними обвинуваченнями між представниками двох доволі дружніх держав у політичному просторі спричинив резонанс як в Україні, так і в Польщі. Ця ситуація була обумовлена заборонаю Єврокомісії щодо скасування експорту українського зерна, але деякі держави ЄС, включаючи Польщу, продовжили здійснювати експорт зерна в односторонньому порядку, не дотримуючись рішення Єврокомісії. В Україні дії Польщі були публічно оскаржені та засуджені. Незважаючи на риторичні дискусійні моменти щодо зернової справи, яка буде вирішуватися вже на рівні європейської спільноти країн-членів ЄС, позиція Польщі у питанні підтримки України на політичній арені лишається незмінною та стійкою.

Відносини між Польщею та Україною є складними і багатограними. Історичний контекст впливає на сучасну динаміку, і обидві держави стикаються з важливими викликами у сферах політики, безпеки, економіки та культури. Розвиток співпраці між Польщею та Україною важливий не тільки для цих двох країн, але і для всього регіону та міжнародної стабільності. Підтримка і розвиток рівня партнерства між Україною і Польщею значно залежить від збереження нинішніх політичних контактів, зміцнення суспільного діалогу, а також успіху реформаторської політики в Україні.

14.2. Модернізація міжнародних відносин та фактори впливу на їх формування

Міжнародні відносини як специфічне суспільне явище визначаються особливими рисами, що принципово відрізняють їх серед інших видів суспільних стосунків. Річ йдеться про таку їхню специфіку, окреслення якої дає змогу чітко розрізняти внутрішні та міжнародні відносини.

Складна система сучасних міжнародних відносин потребує дотримання кожним суб'єктом міжнародних відносин певних принципів, що закріплені в Статуті ООН і покликані стабілізувати міжнародні відносини, обмежуючи їх певними нормативними рамками. Вони не можуть бути скасовані державами в односторонньому порядку або за угодою.

До основних принципів належать:

принцип суверенної рівності держав: кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших учасників міжнародних відносин, тобто їх право в

межах власної території здійснювати державну владу без будь-якого втручання з боку інших держав, а також самостійно проводити свою зовнішню політику;

принцип незастосування сили і загрози силою, який означає, що всі держави повинні утримуватися в їх міжнародних відносинах від загрози силою або її вживання проти територіальної недоторканності і політичної незалежності будь-якої держави;

принцип непорушності державних кордонів, який зводиться до трьох елементів: визнання вже існуючих кордонів, відмова від будь-яких територіальних претензій зараз і в майбутньому, відмова від будь-яких інших посягань на кордони;

принцип територіальної цілісності держави свідчить, що держави повинні утримуватися від будь-яких дій, направлених на порушення національної єдності і територіальної цілісності будь-якої іншої держави, територія держави не має бути об'єктом придбання іншою державою в результаті загрози силою або її вживання [10, с. 24].

У своїх працях Дронов В.Ю. вказує: одним із найважливіших у міжнародному праві є «принцип суверенної рівності держав», що полягає в їх рівноправності та рівнозначності. Тобто в міжнародних відносинах одночасно взаємодіє досить велика кількість самостійних політичних центрів влади, принаймні формально не підпорядкованих один одному, кожен з яких керується лише власними інтересами і цілями. На таку особливість міжнародних відносин звернув увагу ще Ж. Руссо, вважаючи основною суперечністю існування людства те, що воно одночасно функціонує у двох станах: громадянському, тобто в рамках держави, де поведінка людей визначена й регламентована законами, та природному, де поведінка держав не регламентована нічим і для них діють лише ті обмеження та зобов'язання, які вони добровільно приймають [2, с.8-9].

Глобалізація світових політичних процесів набирає прискорення. Вона має свої передумови й фактори трансформування.

Такими факторами модернізації є: створення технічної бази для міжнародних сполучень; інформаційна революція; інтерналізація капіталу; зростаючий дефіцит природних ресурсів; демографічний вибух (особливо у малорозвинених регіонах); екологічна загроза людству; розповсюдження зброї масового знищення; масове посилення міграції населення.

Модерністські напрями міжнародних досліджень представлені наступними основними теоріями: загальні теорії зовнішньої політики; теорії міжнародних систем; теорії конфлікту; теорії ігор; теорії прийняття рішень; теорії

бюрократичного процесу зовнішньої політики; теорії міжнародної інтеграції; теорії взаємозалежності; теорії світового суспільства; теорія міжнародного еквілібріуму; теорія факторів; теорія зв'язків.

Кожна з теорій має своє походження та обґрунтування. Розглянемо кожен з них окремо, а саме початківців їхньої реалізації.

Дж. Модельські («Теорія зовнішньої політики»), який за методологічну основу обрав соціологічну теорію соціальної дії. В центрі його концепції – політичний діяч як суб'єкт дії, контрольний механізм зовнішньої політики.

Теорії міжнародних систем У 1955 р. Ч. Маклеланд – міжнародні відносини слід розглядати як систему, яка складається із взаємопов'язаних частин, і що структура міжнародної системи значною мірою визначає поведінку держав.

Теорії конфлікту Р.Раммель, Р. Тантер, Б. Рассет – спрямовані на виявлення та вимірювання суперечностей, напруженостей та конфліктів між державами, дослідження контрастних явищ у межах співробітництва міжнародних акторів.

Теорія ігор вперше сформульована як математична дисципліна у праці Дж. фон Неймана та О. Моргенштерна «Теорія ігор та економічна поведінка» і спрямована на розробку лінії поведінки у різних ситуаціях, для чого моделюють ці ситуації. Теоретико-ігрові моделі також розглядаються як засіб пошуку нових способів врегулювання міжнародних конфліктів та криз.

Теорія міжнародного еквілібріуму. Теорія розроблена Дж. Ліскі з метою виявлення умов стабілізації та мінливості міжнародних відносин. Учений науково довів, що норми міжнародного права та міжнародних організацій є змінними.

Теорія прийняття рішень. Р. Снайдер. Суб'єктивний чинник міжнародної політики. Як, ким і на основі якої інформації приймаються зовнішньополітичні рішення.

Теорія міжнародного суспільства К. Браун, Р. Ліфшиц, Ф. Брайлар. Прихильники цієї теорії наголошують на зростанні спільних інтересів і викликів, з якими стикається людство в умовах посилення взаємозалежності та пов'язаного з нею усвідомлення спільної ідентичності.

Теорія факторів. Розроблена К. Раптом теорія факторів, або теорія поля міжнародних відносин, ґрунтується на взаємозалежності концепції розвитку міжнародних відносин та розвитку відповідної дисципліни.

Теорія взаємозалежності. О. Янг. У II пол. 40-х років минулого століття як протиположна ізоляціоністській концепції не втягнення у блоки. Вона стала ідеологічним обґрунтуванням плану Маршала і створення НАТО.

Теорія зв'язків. Й. Галтунг. Сутність теорії зв'язків полягає у визначенні

типів взаємозалежності структури та особистостей керівників, а також зумовленості осіб та структури міжнародною системою [4].

Зовнішня (закордонна) політика України виконує такі функції: репрезентативну (представницьку); інформаційну; пропагандистську; охоронну (зберігаючу); дипломатично-переговорну; зміцнення національної безпеки; участь у розв'язанні глобальних проблем; підтримання зв'язків із діаспорою; миротворчу [8].

Таким чином, слід звернути увагу на ключові фактори міжнародних українсько-польських відносин, які і є основою для формування надійних двосторонніх зв'язків:

- 1) спільне бачення перспектив українсько-польських відносин;
- 2) позиціонування основних напрямів співпраці (двостороння співпраця у сфері оборони, енергетичної безпеки, протидія гібридним провокаціям ззовні країн).

Сильна трансатлантична солідарність також є одним з основних безпекових інтересів України і Польщі. Обидві держави повинні докладати зусилля для запобігання побудови ліній поділу між Європою і Сполученими Штатами.

Польща відіграє важливу роль у підтримці політики ЄС стосовно збереження санкцій щодо Росії, що є ключовим інструментом стримування подальшої ескалації військових дій.

Важливим елементом може бути українсько-польська співпраця з метою посилення контрольного механізму за реалізацією санкцій ЄС, оновлення і модернізації персональних санкцій, зокрема, у відповідь на погіршення ситуації з правами людини.

Проблематика енергетичної безпеки є актуальною для обох сторін. Польща була ініціатором створення Енергетичного Союзу в рамках ЄС.

Відповідно до Глобальної стратегії ЄС, інфраструктурні угоди з третіми країнами повинні бути прозорими, і будь-яка нова інфраструктура повинна повністю відповідати чинному законодавству ЄС, в тому числі Третьому енергетичному пакету.

На багатосторонньому рівні співпраця повинна зосередитися на винесенні питань гібридних викликів на порядок денний НАТО та ЄС, а також активній розбудові ініціатив і політики в даному напрямку [9, с. 5-7].

Двостороння співпраця щодо дослідження, розслідування та запобігання гібридним технологіям вимагає інституціоналізації співпраці спецслужб обох держав, впровадження ліній «гарячого зв'язку», обміну інформацією та фахівцями, передовсім в чутливих районах та локаціях – кордон та прикордонна

територія, місця пам'яті, дипломатичні установи.

У короткостроковій перспективі пріоритетне партнерство слід зосередити на таких напрямках:

1) Співробітництво в широко визначеній сфері оборони (військова співпраця, співпраця спецслужб і військової промисловості);

2) Конструктивний історичний діалог, спрямований на примирення (відповідна політична риторика, діалог істориків та лідерів думок, вшанування пам'ятників і могил);

3) Суспільний діалог і партнерство (співпраця засобів масової інформації, молодіжні обміни, дослідження громадської думки, партнерства громад, сприйняття українських мігрантів в польському суспільстві);

4) Підвищення пропускну здатності українсько-польського кордону і побудова транспортного взаємозв'язку (модернізація української прикордонної інфраструктури, відкриття нових пунктів перетину кордону, поширення практики спільних прикордонних перевірок, обмеження економічного сенсу контрабанди, а також розширення авіаційних, залізничних, річкових та автодорожніх транспортних сполучень). Для реалізації цього амбітного порядку денного необхідно створити нову, модернізовану інституційну інфраструктуру двосторонньої співпраці.

У Міністерствах закордонних справ слід визначити національних координаторів розвитку інституційної співпраці, щоб заохочувати розвиток такої інституціоналізації у сферах економіки та інвестицій, співпраці на місцевому рівні (між громадами, в контексті децентралізації в Україні), громадянської освіти, політичними партіями, молодіжних обмінів, співпрацю між засобами масової інформації, закладами культури, релігійними організаціями, міністерствами [9, с. 3-7].

Висновок

Модернізація міжнародних двосторонніх відносин Польщі з Україною набирає повсякчас нової актуальності, особливо на фоні російсько-української війни. Для формування стратегії розвитку міжнародних відносин слід брати за основу двосторонню співпрацю в оборонній сфері (вступ України до НАТО), енергетичної безпеки, протидії гібридним зовнішнім провокаціям та взаємодії спільного захисту національної цілісності.